

Objektivt straffeansvar for foretak på avveie – ny dom fra Oslo tingrett

Hugo-A. B. Munthe-Kaas
Partner, Head of Compliance

Karoline Oppen Berntsen
Associate

10. februar 2021 avsa Oslo tingrett dom i en straffesak mot Oslo kommune. Tingretten frifant kommunen for foretaksstraff. Begrunnelsen var at ingen som handlet på vegne av foretaket hadde utvist straffeskyld. Dommen gir en oppfordring til en oppdatert fremstilling av reglene om foretaksstraff i norsk rett. Selv om det fortsatt er uklart hvilken praktisk betydning dommen vil få for selskapers risiko for å havne i straffansvar, oppfattes avgjørelsen som et første steg i retning av en ny rettstilstand.

Foretaksstraff – i utgangspunktet et objektivt straffeansvar

Etter straffeloven § 27 kan foretak straffes for straffbare handlinger som er begått «på vegne av selskapet». Handlingene kan enten være begått av selskapets ansatte, selskapets ledelse eller selskapets medkontrahtenter. Det sentrale er at vedkommende som handler har den nødvendige tilknytning til selskapet og at handlingene foretas som ledd i vedkommendes funksjon i selskapet.

Foretaket kan straffes «selv om ingen enkeltperson har utvist skyld [...]», jf. § 27 første ledd. Det betyr lovgivers intensjon var at straffansvaret skulle være objektivt. Ordlyden tilsier at et foretak kan straffes, selv om det ikke kan bevises at en enkeltperson som har handlet på vegne av selskapet har utvist den nødvendige skyld (uaktsomt eller med vilje har begått straffbare handlinger). Etter ordlyden vil en selskap altså kunne holdes strafferettslig ansvarlig for såkalte *anonyme feil* (den straffbare handling er kjent, men ikke gjerningsmannen) og såkalte *kumulative feil* (den straffbare handling er begått av flere ledd sammen, men ingen enkeltperson har utvist den tilstrekkelig skyld).

Det er likevel grunn til å trekke tvil om bestemmelsen om foretaksstraff, lest etter sin ordlyd, fortsatt gir uttrykk for gjeldende rett. Det har skjedd en utvikling på dette punktet, særlig knyttet til rettspraksis fra den Europeiske Menneskerettighetsdomstol (EMD). Aller sist i utviklingen står den nevnte dom fra Oslo tingrett.

En utvikling i retning av subjektivt straffeansvar?

EMD-praksis

Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 6 og 7 stadfester henholdsvis retten til en rettfærdig rettergang og prinsippet om ingen straff uten lov. I nyere rettspraksis fra EMD fortolkes de nevnte artiklene slik at skyldkonstatering er en forutsetning for straff, også ved straff av foretak. [1]

En av de nevnte EMD-dommene er G.I.E.M. S.R.L. and others v. Italy hvor EMD i avsnitt 242 konkluderer med at artikkel 7 «requires, for the purposes of punishment, a mental link». I samme avsnitt uttales det videre at «[t]his also means that, in principle, a measure can only be regarded as a penalty within the meaning of Article 7 where an element of personal liability on the part of the offender has been established. [...]The Grand Chamber thus shares the Chamber's findings [...]that punishment under Article 7 requires the existence of a mental link through which an element of liability may be detected in the conduct of the person who physically committed the offence».

I norsk juridisk teori har rettssetningene hva gjelder skyldkonstatering i EMD-praksis blitt gjennomgått og syntetisert av Jon Petter Rui. [2] Han tok i 2018 uttalelsene til inntekt for at det er etablert en skranke mot å anvende foretaksstraff uten at det samtidig kan bevises skyld hos enkeltpersoner som har handlet på vegne av foretaket. Ved revisjon av lovkommentaren til straffeloven § 27 på Gyldendal Rettsdata i 2020 sluttet Magnus Matningsdals seg til synspunktet om at straff ikke kan pålegges på objektivt grunnlag. [3] Ved denne revisjonen ble det vist til de nyere rettsavgjørelser fra EMD og Ruis artikkel.

Avgjørelsen sitert over fastslår ikke hvilken skyldgrad som må legges til grunn for å straffe et foretak. Minimumsvilkåret etter EMK artikkel 7 er oppfylt forutsatt at «an element of personal liability of the offender has been established». Sett hen til legalitetsprinsippet og grunnlovens § 96, må løsningen likevel bli at det er skyldgraden i det enkelte straffebed som må oppfylles.

Uttalelsene fra EMD-praksis og teori som nevnt over har likevel uteblitt fra norsk rettspraksis, det har derfor vært vanskelig å si med sikkerhet om et krav om skyld for ileggelse av foretaksstraff kan anses som gjeldende rett i Norge. Oslo tingretts dom av 10. februar er så vidt oss bekjent den første dommen som uttrykkelig drøfter skyldkravet i relasjon til denne utviklingen i rettskildene og den er dermed av særlig interesse.

Oslo tingretts dom av 10. februar 2021

Spørsmålet i saken var om Oslo kommune kunne straffes fordi ansatte i barneverntjenesten hadde begått tjenestefeil ved utøvelse av offentlig myndighet, jf. straffeloven § 171. Som ledd i denne vurderingen oppstiller tingretten på side 12 i dommen følgende spørsmål: «Krav om skyld ved foretaksstraff?».

Retten går deretter gjennom rettskildene, herunder lovens ordlyd, forarbeidene, tidligere rettspraksis, praksis fra den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen og juridisk teori. Tingretten konkluderer etter dette med følgende:

«Så vidt retten kan se, har ikke lovgiver vurdert betydningen av en eventuell motstrid mellom straffeloven § 27 og EMK art. 7.»

[...]

Basert på dette er det rettens syn at det må innfortolkes et skyldkrav i straffeloven § 171. Sammenhengen med straffeloven § 172, som rammer grovt uaktsomme plikbrudd (*sic*), innebærer at det må oppstilles et krav om forsett for at retten skal kunne konkludere med straffansvar etter § 171.»

Tingretten konkluderer dermed med at Oslo kommune ikke kan straffes etter straffeloven § 27, dersom forsett hos den som har handlet på vegne av kommunen ikke kan bevises. Med dette går retten bort fra den tidligere tolkning om at foretaksstraff er et objektivt ansvar.

For en endelig avklaring av spørsmålet gjenstår det å se om Oslo tingretts dom vil bli anket, og i så fall om doktrinen følges opp av lagmannsretten og Høyesterett.

Hvilken betydning har dette for foretaks straffeansvar?

Dersom Oslo tingretts tolkning blir lagt til grunn i kommende rettspraksis, vil dette innebære at selskap ikke kan straffes på objektivt grunnlag. Det vil ikke være tilstrekkelig for å ilegge straffansvar å kun vise til at et straffebud er overtrådt. I tillegg må det bevises og konkretiseres at den som har handlet på vegne av foretaket har handlet forsettlig eller uaktsomt. Hvilken skyldgrad som må legges til grunn vil avhenge av skyldkravet i straffebudet.

I forlengelsen av dette vil det bety at såkalte *kumulative feil* ikke lenger vil kunne føre til straffansvar for selskaper. Det er i de tilfellene ikke mulig å bevise tilstrekkelig skyld hos én person som har handlet på vegne av selskapet. Derimot vil såkalte *anonyme feil* fremdeles kunne føre til ansvar for foretak. Den nye doktrinen gir ingen grunnlag for å kreve at gjerningspersonen *identifiseres*, det er tilstrekkelig at forsettet bevises.

Utviklingen vil bidra til at risikoen selskaper løper for illeggelse av straff er noe mindre. Feil som skjer uten at det kan påvises den nødvendige grad av skyld hos den som handler på vegne av selskapet, vil ikke kunne pådra selskapet straffansvar.

For selskaper vil det være meget viktig å følge med på denne utviklingen i det videre. Foretaksstraff blir som regel ilagt selskaper i form av forelegg som selskapet kan velge å vedta eller ikke vedta. Oppstår det situasjoner der påtalemyndigheten ilegger forelegg uten å vurdere utviklingen av skyldkravet som beskrevet over, kan det hende at forelegg i den enkelte sak er urettmessig. I så tilfelle vil det være liten grunn for selskapet til å vedta et slikt forelegg.

[1] *Se Sud Fondi S.r.l. and Others v. Italy, no. 75909/01, 20.01.2009, Varvara v. Italy 17475/09, 29.10.2013, G.I.E.M. S.R.L and other v. Italy, no. 1828/06, 28.06.2018*

[2] *Jon Petter Rui, «Fra menneskerettighetsdomstolen. Ingen straff uten skyld (nulla poena sine culpa) G.I.E.M. S.R.L. og andre mot Italia, søkenummer 1828/06, storkammerdom 28. juni 2018», Tidsskrift for strafferett 2018/3, side 202-215*

[3] Magnus Matningsdal. "Kommentar til straffeloven § 27, note 133 I Norsk lovkommentar, Gyldendal Rettsdata (2020) hentet 16.02.2021

Vil du vite mer om vårt fagmiljø innen compliance? Trykk [her](#).

Services

Tvisteløsning og prosedyre, Compliance og risikostyring
